

PAX ET BONUM – NOVÁ EXPOZÍCIA SPIŠSKÉHO MÚZEA V LEVOČI – STARÝ KLÁŠTOR MINORITOV

Zuzana DEMČÁKOVÁ

Abstract: *Pax et bonum – new exposure of Spiš Museum in Levoča – old monastery of minorites.* Monasteries have been centres of science, education and culture for a very long time. They left a mark on countries and cities, more or less visible even today. Their history was completed in the cities. Minorities left such a mark in Levoča. Here, by the southern walls, among other things, in their monastery they devoted themselves to those who needed it the most - the poor and the sick. After their departure, the building acquired new owners, and in the course of history it also took on a new form and use. The only preserved original cruciform corridor in Slovakia, the unique garden of Paradise, the chapter house and the dormitory still carry an exceptional atmosphere of medieval spirituality.

Key words: Monastery. Minorites. Order. Ambit. Refectory. Dormitory.

Bratia nech si nič neprivolastňujú, ani dom, ani miesto, ani nijakú vec. Ale ako pútnici a cudzinci na tomto svete nech v chudobe a pokore slúžia Bohu, nech s dôverou chodia pýtať almužnu a nech sa za to nehanbia, lebo aj Pán sa na tomto svete stal pre nás chudobným. To je tá vznešenosť úplnej chudoby, ktorá vás, mojich najmilších bratov, ustanovila za dedičov a vládcov nebeského kráľovstva, na veci vás urobila chudobnými, ale povýšila cnosťami. Toto nech je váš podiel, ktorý vedie do krajiny žijúcich. Toho sa, najmilší bratia, celkom pridržajte a pre meno nášho Pána Ježiša Krista na tomto svete nechcete mať nikdy nič iné. A kdekoľvek bratia sú alebo sa budú zdržiavať, nech sa správajú k sebe navzájom ako domáci. A bez strachu nech jeden druhému vyjavia svoje potreby. (IV. regula sv. Františka z Assisi, hlava IV., r. 1223)

Spišské múzeum v Levoči sprístupnilo v roku 2021 svoju v poradí už piatu expozíciu – starý kláštor minoritov. Kláštor spolu s kostolom sv. Ladislava patrili pôvodne reholi menších bratov konventuálov, ktorí sú u nás známi ako minoriti. Táto rehoľa je odnožou najväčšieho rehoľného zoskupenia v cirkvi, menších bratov. Svoj pôvod odvodzujú od svojho zakladateľa sv. Františka z Assisi. Zmapovať ich príchod do Uhorska je problematické, vzhľadom na nedostatok písomných prameňov. V polovici 13. storočia je možné doložiť v Uhorsku 41 a koncom 13. storočia až 54 rehoľných domov. Predpokladom vytvárania siete mendikantských rehoľných domov bol mestotvorný proces, urýchlenný v prvej polovici 13. storočia nemeckým doosídľovaním. Najväčší rozkvet rehole v 14. storočí ovplyvnila priama podpora príslušníkov anjouovskej dynastie. Provinciálna organizácia rehole menších bratov vznikla v Uhorsku najneskôr v roku 1233.¹

1 LUKÁČ, Gabriel. Stredoveký kláštor minoritov v Levoči. Predbežné výsledky archeologického výskumu v rokoch 1992 – 1996. In *Z minulosti Spiša*, V – VI, 1997/1998, s. 61.

Príchod a založenie minoritského konventu sv. Ladislava v Levoči súvisí s jej rozvojom v druhej polovici 13. storočia. Levoča sa prvýkrát spomína v donačnej listine kráľa Belu IV. z 19. septembra 1249. Jej rozvoj vyvrcholil v roku 1271, keď sa prvýkrát uvádza ako mesto v kolektívnom privilegii spišských Sasov vydanom Štefanom V. 24. novembra tohto roku. Rozvoj mesta pomerne rýchlo napredoval, okrem iného malo aj dobre rozvinutú samosprávu, a tak nečudo, že si ho minoriti vybrali ako miesto, kde založili svoj konvent. Františkáni – minoriti boli známi tým, že sa v mestách venovali najbiednejším – teda mestskej chudobe. Preto svoje kláštory zakladali najmä v ich okrajových častiach a pri hradbách.

V Levoči bol stredoveký kláštor situovaný pri západných hradbách starého mesta a pravdepodobne táto časť bola priamo napojená na najstaršie mestské opevnenie. Akú mal podobu však nie je známe. Vďaka zmienke v Lányiho kronike vieme, že kláštor dal v roku 1308 vybudovať a zväčšiť istý Ladislav Dank ku cti sv. Ladislava. V polovici 14. storočia sa začala výstavba kostola, pokračovala ambitom – krížovou chodbou a refektárom s drevenou dlážkou. Nad refektárom bolo pravdepodobne umiestnené dormitórium. Stavba jednotlivých častí mohla byť ukončená približne okolo roku 1380. Tak ako mnohé stredoveké mestá, tak ani Levoču neobchádzali pohromy. K tým, ktoré v dejinách tohto mesta vypálili vytvorili čierne miesta, patrili požiare. Ten v roku 1485 zasiahol aj minoritský kláštor, a tak sa v roku 1522 pristúpilo k jeho obnove a prestavbe. V roku 1544 však v dôsledku reformácie minoriti opustili Levoču.²

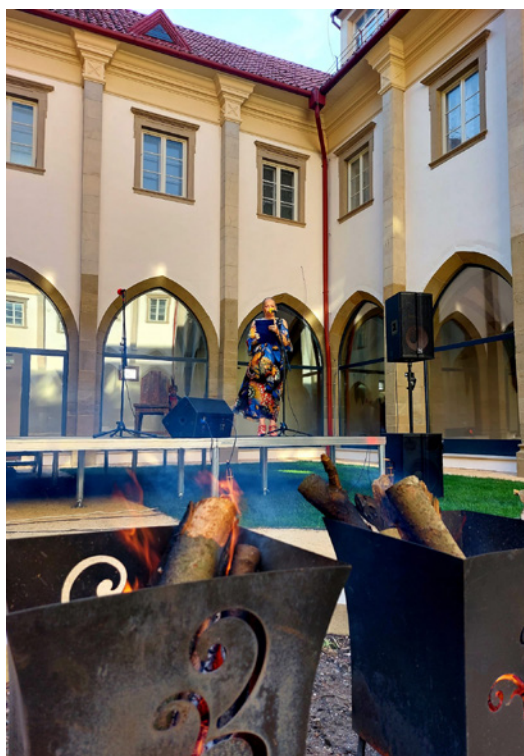
2 LUKÁČ, Gabriel. Stredoveký kláštor minoritov v Levoči. Predbežné výsledky archeologického výskumu v rokoch 1992 – 1996. In *Z minulosti Spiša*, V – VI, 1997/1998, s. 62.



*Ambit s nástennými maľbami.
Foto: Archív SNM v Levoči*



*Lavica inštalovaná v ambite.
Foto: Archív SNM v Levoči*



Kláštor Rajskeho dvor. Foto: Archív SNM v Levoči



Refektár. Foto: Archív SNM v Levoči

Kláštor počas svojej ďalšej existencie menil majiteľov. Cisár Leopold I. odovzdal budovu jezuitom (1671), Imrich Thököly ho prisúdil protestantom. Do rúk jezuitov bol kláštor prinavrátený v roku 1686. V roku 1773 Mária Terézia zrušila jezuitskú reholu, a tak sa ich majetok v Levoči dostal pod správu kráľovstva. V priestoroch kláštora bolo zriadené gymnázium a šľachtický konvikt. Gymnázium bolo zrušené v roku 1913 a následne sa tieto priestory transformovali na bytové jednotky. V roku 1935 odkúpil kláštor spišský biskup Ján Vojtaššák, ktorý v ňom dal zriadiť tzv. malý seminár – prípravnú školu pre budúcich študentov teológie. Nastupujúci a katolíckej viere neprajúci režim, v roku 1949 malý seminár zoštátnil a zrušil. Z kláštora sa stal internát strednej pedagogickej školy. V roku 1989 po páde tohto režimu, sa pristúpilo k reštitúciám, vďaka čomu sa budova kláštora opäť dostala pod správu Spišského biskupstva. Biskup František Tondra v týchto priestoroch zriadil 4-ročné gymnázium sv. Františka Assiského a od školského roka 1997/1998 aj gymnázium 8-ročné. Postupne však kláštor kapacitne nevyhovoval, v dôsledku čoho bolo gymnázium presťahované a v jeho priestoroch bola dočasne zriadená pobočka Katolíckej univerzity v Ružomberku (do roku 2011). Rok 2018 so sebou priniesol rekonštrukciu, ktorá kláštoru priniesla okrem obnovy jeho krásy aj sprístupnenie verejnosti a využívanie tohto vzácneho priestoru na muzeálne a kultúrne účely.

V priestoroch ambitu a podzemia sú v súčasnosti inštalované tri zbierkové predmety. Tri, ako symbol troch etáp v živote tohto historického objektu. Prvým zbierkovým predmetom sú dvere, dendrochronologicky datované



Interiér Kostola sv. Ladislava, tzv. Čierny kostol. Foto: Archív SNM v Levoči

minulosť, prítomnosť aj budúcnosť. „Nová“ zbierka, vytvorená v roku 2008 pomocou súčasných technológií v sebe ukrýva symbol, ktorý sa dejinami traduje v rôznych kultúrach od staroveku. Je to aj téma františkánska, pretože autorom jedného zo základných diel pre dobu vrcholného stredoveku bol františkán sv. Bonaventúra z Bagnoregia, ktorý okolo roku 1260 vytvoril spis *Strom života*.

Tieto zbierky spolu s pôvodnou a jedinečnou krížovou chodbou – ambitom, rajským dvorom, refektárom či dormitóriom prinášajú výnimočnú atmosféru stredovekej spirituality. Starý kláštor minoritov sa tak po dlhej dobe stal novým bodom na kultúrnej mape Slovenska.

Zoznam použitej literatúry:

- LUKÁČ, Gabriel. Stredoveký kláštor minoritov v Levoči. Predbežné výsledky archeologického výskumu v rokoch 1992- 1996. In *Z minulosti Spiša*, V-VI, 1997/1998, Levoča : Polypress, 1999. 200 s. ISBN 80-966964-5-9.
- ROČKÁROVÁ, Zita (ed.). *Národné kultúrne pamiatky na Slovensku – Levoča*. Martin : Neografia, 2016. 679 s. ISBN 978-80-556-2449- 5.